

Oponentský posudek na disertační práci

Program – obor: Filologie – anglický jazyk
Autor: **Veronika Quinn Novotná**
Název práce: **World Englishes and English as a Lingua Franca: a reflection of global paradigmatic changes in the Czech Republic**
Oponent: doc. PhDr. Michaela Píšová, M.A., Ph.D.
Pracoviště: Institut výzkumu školního vzdělávání a Katedra anglického jazyka a literatury, PdF MU v Brně

Význam disertační práce pro obor

Předložená disertační práce je zaměřena na problematiku bezesporu aktuální – na fenomén světových angličtin a angličtiny používané jako lingua franca, na jeho popis z hlediska lingvistického a implikace pro výuku angličtiny u nerodilých mluvčích. V českém kontextu je práce bezesporu přínosem již z toho důvodu, že se snaží o podrobné teoretické zmapování dosti nepřehledného a nejednotného konceptuálního pole, zahrnuta je i rozsáhlá (kompletní) bibliografie.

Autorka v názvu práce i v jejím textu označuje změny, které přináší současná jazyková situace, tj. skutečnost, že v běžné komunikaci užívá angličtinu více mluvčích jako cizí jazyk než mluvčích rodilých, za paradigmatickou změnu, přičemž se na s. 18 odvolává na vymezení tohoto termínu T. Kuhnem (1962). Kuhn však považoval epistemologickou paradigmatickou změnu (či posun) za vědeckou revoluci charakteristickou pro „tvrdé“ vědy, zatímco ve spojení s filosofií a společenskými vědami hovořil o "*tradition of claims, counterclaims, and debates over fundamentals*"¹. Použití pojmu paradigmatická změna se posouvá až později, obecně se nicméně vědy o člověku a společnosti považují za synchronně multiparadigmatické. Např. Shulman² označil paradigmatickou pluralitu nejen za charakteristickou, ale přímo nezbytnou pro rozvoj poznání ve společenských vědách a zdůraznil potřebu tzv. ukázněného eklekticismu (*disciplined eclecticism*) ve výzkumu. Pokud tedy autorka hovoří v souvislosti s tématem práce o paradigmatické změně, je to spíše ve smyslu významového posunu tohoto termínu (k obecnějšímu významu, tj. jako radikální změna způsobů myšlení, postojů či organizace poznatků), k němuž došlo přibližně od 90. let minulého století – tomu nasvědčuje i řada výroků v textu práce, např. na s. 29.

Struktura práce a formální náležitosti

Disertační práce je velmi rozsáhlá, samotný text bez aparátu zahrnuje 240 stran (s. 18-258), celá práce včetně příloh pak 416 stran. Na jedné straně to jistě souvisí s šíří záběru a pečlivostí zpracování, což je třeba ocenit. Druhou stranou mince je ale –

¹ In Lakatos, I., Musgrave, A. (1972). *Criticism and the Growth of Knowledge* (second ed.). Cambridge: Cambridge University Press. s. 6.

² Shulman, L.B. (1986). Paradigms and Research Programs in the Study of Teaching: A Contemporary Perspective. In WITTRICK, M.C. (Ed.) *Handbook of Research on Teaching*. New York : MacMillan, 3rd Edition, s. 3-36.

zejména v textu samém – určitá verbozita, někdy se objevuje zbytečné opakování myšlenek; empirická část práce (kap. 3) je zdouhavá a pro čtenáře špatně přehledná - postrádá syntetický charakter. Domnívám se, že autorčin entuziasmus zde působil kontraproduktivně, proti kritickému přístupu a větší ukázněnosti.

Práce je tradičně strukturována do dvou základních částí, teoreticko-přehledové (kap. 1-2) a empirické (kap. 3), poslední část tvoří standardně závěr (kap. 4). Struktura práce je logická, práce je vybavena úctyhodným seznamem literatury a pramenů (viz již výše), se zdroji pracuje autorka spolehlivě dle normy. Práce je psána akademickým jazykem velmi dobré úrovně, formální chyby (spíše patrně překlepy) jsou ojedinělé. Rozsáhlé přílohy jsou funkční a dobře doplňují (resp. u výzkumu dokumentují) vlastní text práce.

Stanovisko k řešení problému, použitým metodám a splnění cíle práce

Cíle disertační práce jsou uvedeny v úvodu, jsou operacionalizovány do celé řady výzkumných otázek (s. 20), které v zásadě pokrývají jak cíle teoretického, tak empirického výzkumu. K prvním patří vymezení pojmů / konceptualizace v oblasti světových angličtin a angličtiny používané jako lingua franca (ELF), charakteristiky ELF a podrobněji některých dílčích aspektů tohoto konstruktů atd.. Cíle empirického výzkumu se vztahují zejména k různým aspektům vnímání ELF vybranými aktéry v rámci výuky angličtiny v České republice.

V první oblasti, v oblasti teoretického výzkumu, autorka zpracovala rozsáhlou přehledovou studii, v níž nejprve objasnila rozsáhlou a nejednotně užívanou terminologii spojenou s oblastí jejího zájmu (více než padesát termínů používaných v souvislosti s různými aspekty světových angličtin), dále podrobně analyzovala konstrukt ELF a prezentovala jeho popis na různých lingvistických rovinách (fonologické, morfo-syntaktické, lexikální a pragmatické). V této souvislosti je podstatná následující diskuse o komunikačních situacích. Zvláštní pozornost je věnována vztahu angličtiny jako cizího jazyka (EFL) a ELF. Výstupem analýzy ELF je přehled modelů popisu globálního šíření angličtiny, které dalo vznik různým varietám, a předložený vlastní tzv. pyramidový model, který se pokouší uvést ELF do souvislosti s úrovněmi komunikační kompetence popsány ve Společném evropském referenčním rámci pro jazyky (SERR, 2001).

Kap. 3 pak obsahuje zprávu o datech získaných v empirickém výzkumu, který byl realizován formou celkem devíti dotazníkových šetření a dále rovněž 8 polostrukturovaných rozhovorů. Interpretace dat a formulace závěrů je obsažena v závěrečné kap. 4.

Celý přístup / orientaci práce by jistě bylo možné diskutovat z pohledu různých perspektiv, optikou různých vědeckých oborů (lingvistického, sociologického, filosofického atd.); zde se omezíme na některé komentáře z perspektivy oborové didaktické. Ponecháme přitom stranou obecnější otázky vzájemného vztahu aplikované lingvistiky a didaktiky anglického jazyka, případně rovněž teorie osvojování cizího / druhého jazyka (FLA, SLA), zaměříme se pouze na konstrukt ELF a jeho roli ve výuce angličtiny. ELF je podle našeho názoru zcela legitimním objektem lingvistického zkoumání, jedná se o fenomén reálného světa, který je nezbytné hlouběji uchopit. Z tohoto pohledu lze konstatovat, že práce splnila první z cílů, které si kladla (viz výše). Již v popisu / charakteristikách ELF je nicméně možné zaznamenat některé ideologicky zatížené aspekty, které vedou k zamyšlení

nad tím, zda např. vymezení ELF vůči rodilým mluvčím, tedy standardu britské/americké atd. angličtiny, není jen záměnou jedné ideologie (tzv. jazykového imperialismu angličtiny) ideologií novou, možná obdobně hostilní.

V rámci obhajoby bych pak uvítala odpověď na otázku, jak lze u mluvčích používajících ELF posuzovat úroveň jazykové způsobilosti (*level of proficiency*), pokud zároveň odmítáme tzv. „pravý jazyk“ (s. 261 aj.), tedy kodifikovanou normu a na základě této normy definované úrovně. Zároveň mi není zcela jasná role těchto úrovní ve vztahu k ELF a jejímu popisu.

Z hlediska role ELF ve výuce angličtiny vzniká zcela zásadní otázka, a to otázka obsahu vzdělávání v tomto oboru. Tak, jak je obsah vzdělávání chápán současnou didaktikou, jde o výsledek ontodidaktické transformace poznání oboru; ELF však není kodifikován, jeho charakteristiky naopak zdůrazňují dynamičnost, variabilitu, flexibilitu atd. Řečeno obecným jazykem, CO tedy vlastně učit, pokud by byly závěry prezentované v práci akceptovány? S tím samozřejmě souvisí i formulace cílů vzdělávání a rovněž procesy učení se / vyučování. Považuji za nutné upozornit, že řada pojmů, které autorka označuje za charakteristické pro nové, „postmoderní“ paradigma (s. 92), je již po několik desetiletí, v podstatě od nástupu komunikačního přístupu k výuce cizích jazyků, standardní součástí diskursu didaktiky cizích jazyků (např. *intersubjectivity, pragmatics, communication strategies, negotiation* atd.).

Pozici autorky, kterou v disertační práci zaujímá, vnímám jako poměrně vyhraněnou, prospěl by kritičtější přístup k problematice; takováto pozice by nepochybně měla své opodstatnění, pokud by se jednalo o snahu „vyprovokovat“ odbornou diskusi, což je ale stěžejním záměrem disertační práce.

Empirický výzkum, který autorka realizovala, přinesl celou řadu zajímavých dat. Je jen škoda, že je poněkud roztříštěný, není zcela jasný základní výzkumný design a vzájemná návaznost či provázanost jednotlivých sond, což samozřejmě ovlivňuje výstupy a může vést k určitým pochybnostem zejména o reliabilitě výstupů. Celkově však rovněž lze konstatovat, že autorka stanovené cíle této části disertace splnila.

Závěry

Autorka zvolila pro svou disertační práci aktuální téma, provedla na základě stanovených teoretických východisek konkrétní šetření, jejichž výsledky mohou být přínosem pro teorii i společenskou praxi. Předložená disertační práce odpovídá požadavkům a proto ji **doporučuji k obhajobě**. Zároveň navrhuji, aby po úspěšné obhajobě byla **Veronice Quinn Novotné** udělena

vědecká hodnost Ph.D.

V Pardubicích dne 9.9.2012

doc. PhDr. Michaela Píšová, M.A., Ph.D.